

Bornem

Gladde poëzie

26 december 2009

Wie kent er Branst? Nee, het is niet nodig de vinger op te steken, ik zie het toch niet. Bovendien zou ik hoe dan ook al niet veel vingers in de hoogte zien gaan. Branst is niet eens een dorp, het is een gehucht in Bornem en Bornem ligt bijna tegen Oost-Vlaanderen aangeveld maar toch in de provincie Antwerpen. Voor mij was dat Branst nochtans niet onbekend vermits al drie of vier keer een wandeling waar ik aan mee deed van hier vertrok of er voorbij kwam. Verder is er niet zo veel over te vertellen en de Wikipedia is er ook bijzonder kort over. Daar vind je enkel dat Branst vooral bekend is voor zijn mooie wandelroutes langs de Schelde en dat er een voetbalclub is.

Het weer was de afgelopen dagen de wandelaar niet erg genegen geweest. Eerst flinke vorst, toen pakken sneeuw, gevolgd door eerst een zeer langzame en daarna een wat snellere dooi. Die laatste met wat regen. Toen ik van huis naar Branst vertrok lagen de nog onbereden straten er spierwit berijmd bij. Met felle glinsteringen als van gebroken glas. Niet bepaald ongevaarlijk en hier en daar liet zich dat, ondanks voorzichtig rijden, ook gevoelen. Vooral doordat de GPS me langs smalle wegen naar de kerk van Branst dirigeerde. Een nadeel van een dergelijk systeem wanneer je kiest voor de optie „Vermijd snelwegen“: je komt op de meest onwaarschijnlijke weggetjes terecht. In de ontluikende dag bleek dat de sneeuw hier minder snel gedooid was dan bij ons. Samen met de nachtelijke vorst maakte dat sommige paden wel bijzonder glibberig. De modder was, in het begin van de ochtend althans, nog tot een deegachtige consistentie bevroren die maakte dat het daar voor een keer gemakkelijker en veiliger lopen was dan op het asfalt. De hele tocht scheen de zon... ik had bijna geschreven „uitbundig“, maar dat adjectief vloekt nogal met de tijd van het jaar waar het zonneschijn betreft. Niettemin was de hemel strak blauw en volkomen wolkenloos. Talrijke vliegtuigen trokken korte witte strepen in dit azuur als moderne staartsterren. Heel toepasselijk voor deze kersttijd. Onderweg had men zich hier en daar ook uitgesloofd om de kerstsfeer erin te krijgen door soms indrukwekkende kerststal- len op te stellen. Misschien ging het zelfs om een soort officieuze competitie tussen verschillende wijken.

Ik dacht alweer vroeg op het appèl te zijn maar het was al niet meer mogelijk in de onmiddellijke nabijheid van het startzaaltje in Luipegem te parkeren. Aan de kerk, een driehonderd meter verder, was er echter nog ampel plaats. Een beetje wandelaar draait voor zo'n afstandje uiteraard de hand niet om. In het zaaltje was het navenant druk en er werd reeds aan allerlei warme spijs en drank gewerkt. Onder andere door een paar dames met een ochtendhumeur.

Branst heeft zijn heide. Iets waaraan merkwaardig weinig ruchtbaarheid gegeven wordt. Nochtans is het een interessant en bosrijk gebied dat nu actief beheerd wordt. We maakten er aan het begin van deze wandeling nog eens kennis mee. Hoewel de gladde staat van paden en wegen ervoor zorgde dat ik nagenoeg geen gelegenheid had om de omgeving dit keer goed te bekijken. Het was zaak om goed uit te kijken waar men de voeten zette. Niet zelden had de tocht meer van een voorzichtig voortschuifelen, eerder dan echt wandelen. Niet bepaald een ontspannen manier om een tocht uit te lopen. De paar keren

dat ik niet oplette had dat ook onmiddellijk negatieve consequenties. De toestand werd verraderlijker naarmate de ochtend vorderde. Overal waar de sneeuw in de voorbije dagen was hard gereden of -gelopen en waar de zon bij kon, vormde zich een laagje water boven het ijs. Ook al zag het wegdek er dan volkomen onschuldig uit, het was soms echt gevaarlijk glad. Hetgeen ik tot mijn schade in de laatste paar kilometer van de wandeling onder-vond toen mijn voeten opeens onder mij wegschoten en ik plat op mijn rug belandde. Mijn rugzakje verzachtte de slag enigszins en er ging niets méér kapot dan de suikerwafel die erin zat.

De kerk in Oppuurs

De eerste controlepost bevond zich achter de Sint-Jan en Sint-Amanduskerk in Oppuurs. De oudste vermelding die van dit dorp bekend is, stamt uit 1414 en toen werd het Oppuedersel genoemd. Het is, getrouw aan zijn naam, een wat hoger gelegen deel van Puurs. Dat heel veel vroeger Podersclam werd genoemd. Dan is de moderne naamgeving toch iets minder ingewikkeld. Hoewel Oppuurs dus hoger gelegen is dan de onmiddellijke omgeving, is er van veel reliëf in deze streken geen sprake. Er zit soms een lichte glooiing in maar meer ook niet. De hele streek ligt overigens in de omarming van de Schelde en de Rupel. Je kan haast geen wandeling van enige betekenis bedenken zonder dat hier minstens één van deze rivieren eraan te pas komt. Dat was nu niet anders.

Het uitgepjlde pad voerde me naar Sint-Amands. Aan de Schelde, jawel en dat mag je heel letterlijk nemen want de kerk spiegelt zich in het leikleurige water van de rivier. Een gegeven dat ooit

vermocht dichterlijke gevoelens los te maken bij de meest illustere bewoner van deze gemeente: Emile Verhaeren. Wat hij over zijn woonplaats te zeggen heeft, staat soms in zijn gedichten te lezen:

*Een nietig plein en enkele straten,
met aan het kruispunt een Lieve Heer;
En de grijze barse Schelde met het veer
en de toren weerspiegeld in het water;*

Het dorp anno 1904 volgens Emile.

Sint-Amands ligt in de zuid-westelijke hoek van de provincie Antwerpen in de regio die met Klein-Brabant wordt aangeduid. Vermits de patroonheilige van het dorp inderdaad Sint Amandus is, hoef je niet ver te zoeken naar waar de naam van het dorp vandaan komt. Al schijnt men het ooit wel gehad te hebben over Saint-Amand-les-Eaux en Amandopolis. Die Amandus moet een zeer bezige bekeringsbij zijn geweest. Al zeer jong ging hij in het klooster en gedurende die tijd bracht hij ongeveer 15 jaar ingemetseld door! Ondanks deze uitermate onproductieve jaren stichtte hij later kloosters op de meest uiteenlopende en ver verwijderde plaatsen. En dat in een tijd dat het reizen niet gemakkelijk en zeer langzaam moet geweest zijn.

Sinds de levensdagen van Emile Verhaeren is hier wel een en ander veranderd. Het nietig plein ziet er beslist niet onaanzienlijk meer uit. De Lieve Heer die ik zag zat een eind verder somber en zeer modern vormgegeven naar de sneeuw te staren aan de voet van de Scheldedijk. Verder ziet de Schelde er echter nog net zo grijs en bars uit als toen Verhae-

Het standbeeld van Emile Verhaeren bij de Schelde te Sint-Amands. Het is geen sik die daar aan zijn gezicht hangt maar een martiale snor!

was men niet zeker dat het graf intact zou blijven en daarom werden zijn stoffelijke resten naar Wulveringem (bij Veurne) overgebracht om uiteindelijk aan de vloedlijn van de Schelde in Sint-Amands te eindigen. Volgens de wens die hij bij leven reeds uitdrukte:

Schelde

*Wilde en schone Schelde,
Heel de gloed
van mijn felle jeugd,
hebt gij doen stralen vol overmoed:
Opdat
als eens het lot mij nederslaat,
men op uw oevers, in uw schoot,
mijn lichaam rusten laat,
om u nog te voelen, na mijn dood!*

Het vernieuwde praalgraf van Emile Verhaeren

ren zich hier liet uitwaaien. Het veer is er ook nog. Er staat ook een beeld aan de Schelde-oever dat uitkijkt over de rivier, een roeispaan over de schouder. De rivier is hier al zeer breed en majestatisch en ze droomt al luidop van de zee. En de toren, ja die spiegelde zich inderdaad ook nog steeds in het water dat door de tamelijk straffe wind gerimpeld werd.

Emile Verhaeren heeft zijn definitieve laatste rustplaats gevonden in een praalgraf vlakbij de Schelde in het dorp waar hij geboren werd in 1855. Dat is niet zomaar gegaan want er is met het stoffelijke overschot van de dichter nogal geleurd. Hij vond de dood in Rouen toen hij probeerde op een rijdende trein te springen. Iets wat je toch al niet moet doen, zelfs niet wanneer je gedragen wordt door de vleugels van de muze. Eerst werd hij begraven in Frankrijk maar op aandringen van de familie en een tussenkomst van koning Albert I (de dichter schijnt op goede voet te hebben gestaan met het Belgische koningshuis) werd Verhaeren eerst in Adinkerke begraven. Door de Eerste Wereldoorlog, die toen aan de gang was,

Het origineel is in het Frans. De „hertaling“ is van een zekere Lepus. Het is me verder niet bekend wie er achter deze nom de plume schuilgaat.

Maar ook aan de oever van de rivier was zijn graf nog niet helemaal de rustplaats die men kon verwachten. Het graf werd door de werking van het weer en het water zodanig aangetaast dat er iets moest mee gebeuren. In het begin van dit jaar passeerde ik daar al en toen waren de werkzaamheden nog volop aan de gang en was de dijk daar afgesloten. Nu staat het monument nieuw en in het oog lopend op de Schelde-oever.

Hoewel Verhaeren voor een Vlaams dichter doorgaat heeft hij geen enkel gedicht in het Nederlands geschreven. Van huis uit was hij franstalig en zijn kennis van het Nederlands (of Vlaams) beperkte zich tot het plaatselijke dialect. Hoewel Verhaeren nu door heel Sint-Amands in het hart gesloten wordt, is dat ooit anders geweest. Verhaeren stamde uit de gegoede burgerij, sprak Frans en was vrijzinnig (hij koesterde nogal wat sympathie voor het socialisme en het anarchisme, bijvoorbeeld). Alsof er in dit land en in die tijd nog meer nodig was om ernstige wrijvingen te veroorzaken met de lokale bevolking en het toenmalige establishment! Zijn eerste dichtbundel „Les Flamandes“ was zo naturalistisch en noemde de zaken zo bij naam dat zijn familie, geholpen door de pastoor, er alles aan heeft gedaan om de hele oplage op te kopen en te vernietigen. Iets waarmee de dichter waarschijnlijk niet kon lachen. Het schijnt dat Verhaeren tijdens een optocht van „De Suskes“ (de katholieke fanfare) zelfs naar de muzikanten heeft gespuwd om zijn afkeuring te laten blijken. De fluim trof de heer De Decker. Merkwaardig dat er in onze politieke kringen tegenwoordig ook een De Decker figureert en dat er nogal wat mensen zijn die graag ook naar hem zouden willen spuwen... Het standbeeld van de dichter, met een werkelijk heroïsche snor, staat nu in een dramatische pose over de Schelde uit te kijken.

De Toots Tielemansboulevard. What's in a name?

Behalve de nagedachtenis aan zijn bekende dichter heeft Sint-Amands ook nog een dorpsgezicht dat stilaan uniek is geworden: Den Dam. Het straatje dat zo wordt genoemd, loopt vanaf het kerkhof, aan de "donkere kapel", naar beneden in de richting van de kerk. Het ligt nog helemaal in de kasseien en dat al sinds 1868. Als stenen konden spreken... Nochtans werd dit stukje nostalgie tot voor kort ernstig bedreigd. Men dacht het te verbreden, er een parking aan te leggen en het unieke dorpsgezicht op allerlei andere manieren om zeep te helpen. Nog steeds heeft de wijk een hechte gemeenschap en die vloog op slag in de gordijnen en wist de snode plannen te verijdelen. Verschillende van de kleine, smalle straatjes kregen een wijldopige naam. Daarbij werd hulde gebracht aan allerlei Vlaamse coryfeeën uit de showbusiness. Zo werd op 8 Juni 2003 het verbindingsstraatje tussen het vroegere oud-gemeentehuis en den Dam, herdoopt tot "Toots Tielemansboulevard". „Boulevard“ toe maar. Het is er zo smal

dat je met uitgestrekte armen de huizen aan weerszijden bijna kan aanraken. Wie hier wandelt over de oude kasseien, langsheen de oude huizen, loopt over één der oudste straatjes van Sint-Amands. Ook Emile Verhaeren wandelde hier vaak en vond er vermoedelijk de inspiratie voor zijn gedicht " Mon Village " (Mijn Dorp) waarin hij vertelt over "Den Dam". Het was duidelijk een achterstandswijkje, ook al bestond die kwalificatie toen nog niet. Bevolkt met hardwerkende, arme slaven, door de armoede aaneengesmeed. Ten tijde van de deining die ontstond door de plannen om het wijkje te veranderen bleek dat die

Nog een stukje van De Dam

solidariteit nog steeds bestaat. De Damvrienden gingen er onder andere op een ludiek-ouderwetse manier tegenaan. Bijvoorbeeld met een lied waarin de toestand vroeger en nu wordt geëvoceerd en waar vroegere volksfiguren met hun bijnamen optreden. Het poëem is niet van het gehalte van wat Verhaeren placht te produceren, maar het zegt wel redelijk duidelijk waar het op staat.

*Oudste stukje van Sint-Amands,
voor zolang 't nog duurt althans,
want gesteld volgens de wet,
werd een rooilijn uitgezet.*

*Welke wesp heeft hen gestoken?
dat moest worden afgebroken,
wat ons eigen is en waard,
en door 't harde werk is vergaard.*

*Den toerist die ons wil keuren
't zal te voet moeten gebeuren,
want een parking in ons groen,
hebben wij hier niet vandoen.*

En zo gaat het nog even door, 21 strofen lang!

De Veerman

Herhaaldelijk ging het traject van de wandeling langs of over een spoorlijn. Het betreft hier geen reguliere dienst van de Belgische Spoorwegen maar een toeristische lijn van Dendermonde naar Puurs die nu nog met vrijwilligerswerk van de gelijknamige stichting in leven wordt gehouden. De vereniging huurt van de nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen de enkelsporige lijn 52. Het spoortraject is ongeveer 14 kilometer lang en er liggen vijf stations langs. In de zomermaanden kan je de rit maken met een stoomlocomotief die wagons met harde houten banken trekt. De oudste locomotief die ze in huis hebben is in 2007 honderd jaar geworden. Ooit speelde deze stoomlocomotief (en de spoorlijn) een rol bij de opnamen van de film *Toto le Héros* van Jaco Van Dormael. Wie er zich toe gevoelt kan zich bij de stichting opgeven als vrijwilliger om die oude dingen weer tot leven te wekken of ze rijdend te houden. Men moet wel bereid zijn de handen vuil te maken.

Verder over de Scheldedijk leidde het pad naar Mariakerke. Ook al zo'n dorp waarvan het kerkje zich in de Schelde spiegelt. Klein maar toch niet onbekend want ooit vonden hier de opnamen voor de dramaserie „Stille Waters“ plaats. Het dorp heeft dan ook enkele hoekjes die zeer typisch zijn. Behalve dat kent men hier ook het jaarlijkse Palingfestival, het Vis- en folklore festival, de viering van de heilige Barbara en het Passiespel. Eertijds was Mariakerke een echt vissersdorp. Een gemeen-

Het beeld bij de kerk in Mariekerke

schap die duidelijk ooit met het water als vriend en als vijand heeft geleefd. Bij de kerk staat een wit beeld dat best indrukwekkend is en dat een visser voorstelt die over de wateren in de verte kijkt. Met achter hem een boot. Even verder op de Scheldebijk is er een didactische plaat te vinden, die echter maar gedeeltelijk meer leesbaar is, die handelt over een jol dat ooit gevaren heeft onder de naam Petrus en dat op een kwade dag is vergaan met allemaal leden van hetzelfde gezin aan boord. De visvangst moest uiteindelijk gestaakt worden omdat er... niets meer te vissen was. Daar zorgde de toenemende vervuiling van de Schelde wel voor. Vooral op paling werd er eerder gevestigd. Maar de vraag van de handelaren werd zo groot dat de vissers het met eigen vangsten niet meer konden bolwerken. Daarom werd er paling ingevoerd uit Nederland. Die werd dan in de Schelde „verwaterd“ en als „echte“ aal van Mariekerke verkocht. De vervuiling van de rivier maakte hieraan ook een einde doordat zelfs dat verwateren niet meer mogelijk bleek. Maar ondanks dat zijn nu nog de twee

grootste palingimporteurs van het land hier te vinden. Ze betrekken hun waar uit Nederland, Frankrijk, Denemarken, Zweden en zelfs uit Spanje, Portugal en Italië. Ze kunnen zich beroepen op een lange traditie.

Langs het laatste stuk naar het eindpunt stonden dicht bij elkaar aan de kant van de weg de wildspiegels. Volgens een groot bord staan die daar voor de veiligheid van de automobilist die uiteraard liefst niet met een hert of iets van dat kaliber in aanvaring komt. Of hier beduidend veel groot wild te vinden is, weet ik niet, maar de wildspiegels zijn wel als afschrikking daarvoor bedoeld. Het zijn momentjes met een soort reflectoren die het wild moeten afschrikken door de lichtflitsen die de koplampen van de auto's veroorzaken. Van de nochtans talrijke wildspiegels was er maar eentje die in de toch tamelijk sterke wind vrolijk rond draaide. Er zal eens iemand met een spuit siliconenolie moeten rondgaan, vrees ik.

Onbeweeglijke wildspiegels. Ze moeten draaien, die dingen!

Helemaal op het laatst werd ik nog eens een veldweg in gedirigeerd om een laatste lusje te maken ten einde de 18 kilometer vol te maken. Dat lag er wel nogal slecht te kijken en dat heb ik maar aan mij laten voorbijgaan. Zelfs de startzaal heb ik niet meer bezocht omdat het autootje al dichtbij geparkeerd stond. Nochtans werd er bij het vertrek- en eindpunt om het uur een kerstpakket verloot onder de deelnemers. Wie weet wat ik gemist heb door mijn eventuele winst niet te gaan controleren! Maar ik had bij het inschrijven toch al een speculoosje gekregen. Wie het kleine niet eert...

Eén van de vele bevroren vijvers onderweg. Aan de sporen te zien is het ijs zelfs al belopen geweest!

©Michel Christiaens